

Бу
нүмэргэ

Улууска — бу күннэргэ

Хас биирдии дьыз кэргэннэ
тирэх буолаллар/2

Айар аргыс

Санаа үөрэр сааскы күннэр/5

Үлэ чулуулар

Үлэттэн дьоллоһон/6

Устуоруйа быыһын СЭГЭТЭН

Кэм кэрчигэ. «Алаас ахтылбана» тэриллибитэ 30
сылыгар анаан, бастакы саҥалааччылартан ахтан-санаан
ааһалларыгар көрдөстүм/3

«Алаас ахтылбана» тэриллин түгэнигэ. Олунньу 25-26 күннэргэ 1994 сыл.

Тэттик

Саха сиригэ сыл бастын иитээччитинэн буолла

Дьокуускайга Үөрэҥи сайынналар уонна идэ таһымн үрдэтэр институтка өрөспүүбүлүкэтээҥи «Сыл бастын» иитээччигэ-2024» XV-с үбүлүйдээх куонкурус үрдүк таһымна буолан ааста.

Бүтүн Арассыйатааҥы иитээччилэр куонкуустарын өрөспүүбүлүкэтээҥи түһүмүсүр 24 улуустан 26 иитээччи кытынна.

Уопсай түмүккэ Чурапчы улууттан Прасковья Борисова аатынан «Улыбка» обону сайынналар-киин иитээччигэ Анастасия Нестерова кылаан кыайылыах үрдүк аатын ылла, итиэннэ аны күлүн Москвага ытыллар Бүтүн Арассыйатааҥы куонкурускэ Саха сиригэ чизгин көмүскүөҥ.

Манньык улахан куонкурускэ, биллэн турар, хамаанда өйөбүлэ быһаарылыах оруолу ыллар. Маньаха «Улыбка» уһууһун түмсүүлээх калектиибэ күөс-тирэх буолбута саарбахтаммат. Биир дойдулаахпыттар ситиһиилэри баҕарабыт.

Спорт кыһынҥы көрүгүнэригэр Саха сиригэ V-с спартакиадатыгар кыайылыах буоллулар

Дьокуускай, Чурапчы, Өймөкөөн уонна Муома улуустарын хомуур хамааңдалара Саха сиригэ кыһынҥы көрүгүнэрин V-с спартакиадатыгар ордук күөстэхтэринэн ааттаннылар дигэн СИА иһитиннэрэр.

Алданҥа уонна Нерюнгрига ытыллыбыт улахан күрэххэ барыта 28 хамаанда, 600-чээк спортсмен кытынна.

Оройуоннар нэһилиэнньэлэрин ахсаанын учуоттаан, хамааңдалары түөрт бөлөххө арааран күрэхтэһиннэрдилэр. Ол иһигэр Хотугу сир уонна Арктика улуустарыгар анаан туспа рейтинг оҥоһулунна. Спорт 10 көрүгүн түмүгүнэн түмүгү түөрт бөлөгүнэн таһаардылар.

Бастакы бөлөххө спартакиада чемпиуунунэн Дьокуускай куорат хамааңдаҥа буолла. Нерюнгри куорат биир эрэ очкуонан хаалан, иккис миэстэҥэ табыста. Үһүс миэстэни Алдан куорат ылла.

Иккис бөлөххө — Чурапчы улууһа бастаата. Нам улууһа иккис миэстэҥэ тигистэ, оттон үһүс миэстэни Горнай улууһа ылла.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Муус устар
5 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Муус устар
6 күнэ
СУБУОТА

Муус устар
7 күнэ
БАСКЫҤАҤҤА

Муус устар
8 күнэ
БЭНИДИЭҤҤЫК

Муус устар
9 күнэ
ОПТУОРОҤҤЫК

Муус устар
10 күнэ
СЭРЭДЭ

Муус устар
11 күнэ
ЧЭППИЭР

-2 -8

-10 -12

-12 -13

-13 -11

-9 -13

-11 -7

-4 -1

Хадаарга Дьоруой ийэлэргэ анаммыт сквер аһылына

Хадаар 9 Дьоруой ийэлээх нэһилиэгинэн биллэр. Сквергэ киириигэ оҕо уонна ийэ кулун кэрэхэлиир 9 дьэрэкээн аарканан иһирдээ ааһабын. Онно тохтоон, сынньанан, сэхэргэһэ түһэргэ аһаммыт кэрэ көстүүлээх ыскамыайкалар, астуоллар турдулар, билиитэлэринэн тэлгэминит тротуар, аныгы уот-күөс, оҕолор оонньууларын анаан хаччааллар уода сынньанарга аһаммыт тутуулар болломтону тардаллар.

Бу тутууну Александр Павлов салайар «Андезит» ХЭТ үлэһиттэрэ олоххо киллэрдилэр.

Өрөспүүбүлүкө сонуннара

Ыксаллаах быһыыны-майгыны сэрэтиигэ, туоратыга мунньах ыытылынна

Айсен Николаев ыксаллаах быһыыны-майгыны сэрэтэр, туорат уонна баһаартан куттал суох буолуутун хааччыйар хамыһыйа сааскы халаан уутун куттала суох аһарыга бэлэмнэни бөлү-руостарыгар мунньахын ыытта. Улуустарга муус устар 10 күнү-гар диэри хамаанданан-ыстаабынан үөрэби ыытарга, ыксаллаах быһыыга-майгыга нэһилиэннэргэ суһал көмөнү өнгөрүүгө резерв пуондатын эбии бэрэбизиркэллэргэ соруудахтаата. Горнайга уонна илдин эгэр улуустарга аччыгыһы өрүстөр хааларын ыраастыарга, гидротехнической тутууларга бэлэмнэни үлэтин ыытарга ыйда. Туһааннаах уорганнарга былаан быһыытынан улуустарга бэрэ-бизиркэни, итэҕэһи туоратарга бириэмэ баар буоларын курдук би-лигин ыытарга эттэ.

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэҕэ бэрээдэги хааччыйыны сүрүннүүр сэбиэт мунньахын ыытта

Онуоха VIII «Азия өҥөлөрү» норуоттар икки ардыларынааҕы ус-пуорт оонньууларын кэмнэригэр Дьокуускайга уопсастыбаннай сирдэргэ куттал суох буолуутун хааччыйы, экстремизми сэрэ-тин бөлүрүстөрүн көрдүлэр. Айсен Николаев «Азия өҥөлөрүн» кэмнэргэ бары эбийиэктэри, аэропорттан саадалаан, кыттааччылар аһыар сирдэригэр тийиэ харыстыырга калым сорууттары толор-уохтаахпыт диэн ыйда. Экстремизми сэрэтэргэ эбии мээрэлэри маныарга сорууттары туруорда.

Сырдатар лиэксийэлэр элбиэхтэрэ

Ил Дархан Бүтүн Арасыыһытааҕы «Билии» уопсастыба Саха сиринээҕи салаатын Кэтээн көрөр сэбиэтин мунньаҕар өрөспүүбүлүкэ куораттарыгар уонна улуустарыгар сырдатар лиэксийэлэри элбэтэргэ соруудахтаата. Уопсастыбаҕа сырдатар, билиини тарҕатар үлэ хас биридди салаага өйөнүллүөхтээх, тэ-риилэлэр салайааччыларга тус бэйэлэрэ кыттаахтар диэн бэ-лэстэттэ. 2024 сылга 560 сырдатар тэрээһини ыытан, 14,5 тыһ. киһини хабар сорок турар.

Ил Дархан икки ыйаахха илии баттаата

Алдан уонна Нерюнгри куораттарга кыһынты спорт көрүннэри-гэр V-с өрөспүүбүлүкэтээҕи спартакиада саадаланна. Кулун тутар 25-31 күннэригэр Сахабыт сирин араас муннуктарыттан, Дьокуе-кайтан 28 хамаанда 1 тыһыынчаттан тахса кыттааччыга хоккей, сноуборд, шорт-трек, хайыһар, биатлон уо.д.а. көрүннэргэ күрэх-тэһинэхтэрэ. 190-тан тахса судьуйа, 60 тэрийээччи үлэһиттэрэ.

Санатан эттэххэ, бу спартакиада түөрт сылга бириэс буолар дьуһун суолталаах күрэх. Ил Дархан «Тырааныспары уонна энер-гетика инфраструктуратын түргэтэтин сайыннарыы» уонна «Олохтоох өҥөрөн таһаарыны уонна туризм сайыннарыы» дин стратегическай ыйаахтарга илии баттаата.

Онуоха олохтоох өҥөрөн таһаарыны 2030 сылга диэри 1,5 төгүл улаатыннарыы сорууга туруоруллубут. Ис ырыһынаты сайын-нарааҕа анаан олохтоох өҥөрөн таһаарыны сайыннарыы 15 сирэ-уота тэриллилэр. Саах уопсай баалабай бородууксуйатыгар тыл хайааһыстыбатын бородууксуйатын 70%-га диэри улаатын-нарааҕа, эт ас бородууксуйатын сылга 8 тыһ. туюннаа уонна үүт бородууксуйатын 15 тыһ. туюннаа тиздэргэ, олохтоох аһы-үчүлү судуурастыбаннай сакааска 7 %-тан 45%-га диэри, муниципаль-най сакааска 26-тан 60%-га диэри элбэтэргэ, тутуулар бааһы-на иэнин 70 тыһ. гектарга көгүтэргэ, тас ырыһынакка таба, убаһа этиттэн, мүүттэн, Саха сиригэр үүнэр үүнээйилэригэр оноруулар 10 араас бородууксуйаттан итэҕэһи суогу таһаарыы соруудахтаанна.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

Хас биирдии дьиэ кэргэнгэ тирэх буолаллар

Улууска — бу күннэргэ. Элбэх өҥөнү өҥөрөр Дьиэ кэргэн киинин нэдиэлэтэ ыытылынна.

Аһаҕас аан күнүн кыттыылаахтара (АЛДСТАР ТУУРЭМИТЭ)

Наталья СИБИРЯКОВА

Бу сыл сабаланыыта Чу-рапчыбытыгар элбэх өҥөнү өҥөрөр Дьиэ кэргэн киинин аһыллыыта өрө көтөҕүллүүлээх быһыы-га-майгыга ытыллыбы-та. Чахчы даҕаны, бүтүн өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн бастакылар кэҕкэлэригэр биһиги манньк кииннэм-миппит олус диэн үөрүүлээх, дьуһун ситиһии буолар.

Муус устар 1 күнүгэр манна «Дьиэ кэргэн киинин сага кыахтарын, өҥөлөрүн би-лиһиннэри» аһаҕас аан күнэ буолан ааста. Бэллэтээн эттэххэ, бу биир эрэ күннээх тэрээһин буолбакка, бүтүн Арасыыһа үрдүнэн нэдиэлэ устата тиһи-рин быспакка ытыыллыа турар араас хайысхалаах тэрээһин-нэр. Тэрийээччилэр: олохтору-гар уустук балаһыанньага тү-бэспит өҥөлөрү өйүүр пуонда, СӨ үлэ-уонна социальнай сайдыыга министриэтибэ-тэ, «Биир ньыгыл Арасыыһа» Чурапчытааҕы отделениета, улуустааҕы сокуоннай сааста-рын ситэ илик өҥөлөрү реби-литатайлыыр киин (элбэх өҥөнү өҥөрөр Дьиэ кэргэн киинин тэ-рийингэ пилотнай бырайыак кыттыылааҕа). «Биир ньыгыл Арасыыһа» партия «Креп-кая семья» дин федеральной бырайыагы чэрчитинэн бу дьиэ кэргэнгэ туһуламмыт тэрээһиннэргэ бары өтүгүн өйбүх буолар.

Аһаҕас аан күнүгэр улуус оскуолаларын социальнай пе-дагогтара, төрөппүт комитет-тарин салайааччылар, уһуйаан үлэһиттэрэ, төрөппүт кы-тыһыналар Дьиэ кэргэн киинин үлэтин хайысхатын, үлэһит-тарин улуустааҕы сокуонкай саастарын ситэ илик өҥөлөрү реабилитациялыыр киин ди-риэктэрэ Мария Саввина би-лиһиннэрдэ, элбэх тылларын «Биир ньыгыл Арасыыһа»

Чурапчытааҕы отделениета бырабылыанньатын чилиэнэ Афанасий Максимов, улуус дьаһалтатын социальнай отде-лын салайааччыта Алена Пер-мякова эттилэр.

Мария Николаевна этэ-ринэн, урукку кэмнэргэ реби-литатайоннай киин араас би-ричиннээн учуокка турбут эрэ ыаллары кытары үлэһит-тэр эбит буоллаҕына, билигин элбэх өҥөнү өҥөрөр киин улуус дьиэ кэргэттарин барытын хаба-н үлэни тэрийэр. Ол эбэтэр, ханнык баҕарар төрөппүт манна суруйтаран, өҥөтүн ло-гопедка дьарыктыан сөп (манна аһаҕардас логопед эрэ дьары-гынан мунгурдаммакка, психо-лог көмөгө, анал оборудовани-елаах кабинетка өҥөнү эт-хаан өтүгүн эрчийи эмиз киирэр), сокуоннай саастарын ситэ илик өҥөлөрү реабилитациялыыр киин стационарнай отделениета үлэлиир, ону таһынан «Активное долголетие» дин бырагырааманан аҕам саас-таах дьонго араас хайыс-халаах дьарыктар ытыл-лаллар. Кылгастык эттэххэ, манна дьиэ кэргэн өҥөтүттан кырдыаҕаһыгар тийиэ туһаан-наах кыһалҕаттан быһаарта-рыан, ыйытыгар толору хоруйу ылыан сөп.

Бу күн тэрээһин кытты-лаахтара Дьиэ кэргэн киинин

үс этэһинэн экскурсиялаан толору хааччыллыылаах ка-бинеттары, саалалары илэ харахтарынан көрдүлэр, ис-писалнистэр кэспиллэрин иһиттилэр. Салгыы психоло-гической тренинг, хамаанда-ларынан дьылаабыай оонньуу ыытылынна. Төрөппүт са-нааларын үлэһиннилэр, Дьиэ кэргэн киинин олус астымыт-тарын биллэрдилэр, инники үлэ-хамнаска бэйэлэрин өт-түгүн туһалаах этиилэри кил-лэрдилэр. Төрөппүт комитет-тэрэ киин үлэһиттэригэр сэмэй бөлөхтөрүн ууннулар.

Нэдиэлэ устата нэһилиэктэ-ринэн мэрэстэтигэр тахсан үлэ-лэһии, дьонго-сэргэ-кэ киин туһунан сырдатты, «Активное долголетие» бырагырааманан маастар-кылаастар, өҥөлөр-го кыһыны атаарар үөрүүлээх тэрээһин, сокуоннай сааста-рын ситэ илик өҥөлөрү пси-холог консультациялара уо.д.а. ытыыллыа тураллар.

Аһаҕас аан күнүн түмүгүнэн номнуу төрөппүт өҥөлөрүн реабилитациялыыр стационар-га, логопедка суруйтардылар.

Инникитин элбэх өҥөнү өҥөрөр Дьиэ кэргэн киинин исписалнистэрин кэҕкэ-тэ өсөө ханнаан, үлэһиттэр таһаары-лаах, ситиһинилээх буоларыгар баҕарабыт!

Сонуну
бу сыһын
кыран
көрүт

[illegible]

Салгын гэрлэйн" аагын толкуй-
даа дийн эгтлээр Мик дьолбор,
убайбыт, Ил Түмэн Палататын борс-
садзэгэлз Афанасий Иппарионов
хошоонорун хомуурунуугун адалан,
"Бирээт, манч хайхдаа гынарын, бо-
йсн бил" дийн барын, иннибэр уудад.
Араага, "Сага орохторго" киингэтэ
танхаатар дигтэ быхылаах дии са-
ныгым. Ол сылдын, сынъяаланмар,
бирисим буллахлына хошоонорун
азабдын Арый онно "Алаас ахтылу-
на" дийн олус үмүгэй хошоонорос
эбит, ол хошооно табивэр килрэн
каалда Иван Степановичка килрэн,
"Алаас ахтылуна" дийн азгааэтаха
хайжүй, нуорожа бары алвастэн
барбын дьон опороллоор, сын биыр
дойдуларын ахталлар, онон сөл
лубаһица курдук дигтим. Салгын кул-
туураларын нэгта субэгстэн, оруу-
бия сөл лубаһара дийн бурлда

Сырдыгынан сыдыаайар Сыланмыт оскуолата

Бэлиэ дата. Сыланг оскуолата 115 сыллаах өрөгөйдөөх үбүлүөйүн бэлиэтиир.

Николай Дьяконов

Архыып докумуоннара бигэргэтэллэринэн, 1909 с. Бэрэ Булгуннахтааҕар аҕабыт Авраам Васильев олоһор дьиэтигэр сурук-бичик дьиэтин олохтообут. Онтон ыла, ити үөрэх кыһата буолан, кэргэн-тэнийэн, үгүс көлүөнэ учууталлар, тэрийэччилэр кыһамныларынан билии, үтүө санаа, өркөн өй киинэ буола үүннэ. Оскуолабытыгар 1992с. СӨ Бырабыыталыстыбатын уураабынан, биһир дойдутаахпыт, бөдөн учуонай, уопастыбаннай дийэйтэл, профессор Г.П. Башарин аата иигэрilibитэ.

Быйыл оскуола үбүлүөйдээх сылыгар 153 оҕо үөрэнэр. 43 педагогическай үлэһит, ол иһигэр 25 учуутал, 21 техническай үлэһит үлэһит. СӨ оскуолаларын үтүөлээх учууталлара Сивцева Л.С., Макарова М.Н., СӨ үөрэхтээһинин үтүөлээх үлэһит Макарова К.Г., СӨ үтүөлээх тренер Яковлев Е.И., түөрт РФ уопсай үөрэхтээһинин Бочуоттаах үлэһит, 7 СӨ үөрэтиринтин туйгуна, 13 туйгун категориялаах, 5 үрдүк категориялаах педагогтар үлэһитлэр.

Бу бизэ сылга, ортотунан, үөрэҥи билии — 100%, хаачыстыба — 74%. Выпускник ахсаана холбоон, 110. Онтон үрдүк үөрэххэ киирин бу сылларга 50 оҕо, 45%. Оттон орто анал үөрэххэ 60 оҕо, 55% киирдэ.

2018-2023 сылларга улуустары бастааһы олимпиадаларга бастаах мистэни 23, иккис мистэни 38, үчүс мистэни 53 оҕо ылары ситистэ. 11 оҕо регионнааҕы түһүмэххэ кыттар быраабы ылбыттар.

Профессор Г.П. Башарин "Туйгуну үөрэнэргэ дуулуһун!" диэн элпит тыллара үөрэнээччилэри инникиларга сирдэйт суусу буолар. Ол туйгуну оскуоланы бу ааспыт бизэ сылга 9 оҕо кыһыл көмүс мэтээлинэн бүтэрдэ.

Оскуола үлэһит-хамнааһа таһаарылаах, ситиһилээх буоларыгар биһиргэ сөбүлэн түһэрсэн үлэһит социальнай партнердар көмөлөрө олус улахан. В.А.Вонгородский аатынан Дьокуускайдаагы медицинскэй колледж; М.К. Аммосов аатынан ХИФУ медицинскэй институт; Арктикатаагы судаарыстыбаннай агротехнологическай университет; СӨ инновационнай технологиялар институттара; ХИФУ Үрдүкү үөрэх иннинээҕи уонна идээ туһаайы факультетын ассоциацията; СӨ агропрофилированной оскуолалар сойуустара; Д.П. Коркин аатынан Чурапчытаагы өрөспүүбүлүкэтээҕи спортивнай интернээт-оскуола; Чурапчытаагы П.Н.Сокольников аатынан Киин балыһа; улуустары ветеринарнай управление.

Ыччат инникитин санаан дириҥ, кизг өйдөөх санаа-

Сыланг орто оскуолатын кэлэктибэ.

лаах 17 биһир дойдутаах меценат дьоммут оскуола үөрэнээччилэрин үөрэххэ туһулаан, тус дьоммуттарын, талааннарын сайыннаар сымаллаах бэйэлэрин истипизиндизлэрин олохтообуттарынан, кизн туттабыт истипизин махтанабыт. Ону таһынан, олохтоох нэһилиэк дьаһалтата 2018 сылтан, баһылык Е.А.Сивцев үөрөх сылын түмүгэр бастык түөрт оҕо 25 тыһ. солк. бириэмийэ олохтообута билиһинэ диири салҕанар.

Ситиһин төрдө түмсүүтүн, дуулууртан уонна салалта сөптөөх сыалы туруорарыттан, тэрийэриттэн тутулуктаах. Ааспыт 5 сылга манньк үлэлэр ситиһилиһиллэр: 2018 с. "Тыа сириг устуллубуатыгар айдаах (СМАРТ) эйгэни тэрийи" бырайыак ППМИ бырагырааматынан үбүлэни, оскуолабытыгар аныгы оборудованиелар кэлэн туруоруллубуттара; 2019с. алын сүһүөх кылаастар методическай холбоһуктара өрөспүүбүлүкэтээҕи педагогическай дьаарбанкаҕа "Смарт эйгэ тыа сириг устуллубуатыгар" бырайыагы ситиһилээхтик көмүскээбиттэрэ; 2020с. Федеральнай бырагыраама чэрчитинэн "Цифровой үөрэтирин эйгэ" (ЦОС) кабинеттара тэриллибитэ; 2020с. түмүгүнэн Чурапчы улуунун "Сыл бастык үөрэтин тэрийтэ" үрдүк аат 3 истиэлэннээх дипломун ылары ситисиппит; Олорор сайынгы үлэлэрин түмүгүнэн 2022с. өрөспүүбүлүкэ "Лучшее учебно-производственное хозяйство в животноводстве" куюнуруска 3м; 2023с. "Үөрэтирин" национальнай бырайыак чэрчитинэн Айылаа наукаларын үрдэтин туюукатын киинэ (Точка Роста) -биология, химия, физика кабинеттарыгар аһылына; өрөспүүбүлүкэтээҕи "Продовольствие" быыстапкаҕа от чэйдэринэн Кыайылаах дипломунан уонна иккис, үчүс үрдэлээх дипломнарыннан наһараадалаһыттар; "Золотая осень" Арасыйыа XXV тыа хаһаайыстыбатын быыстапкатыгар "Нуурал" уонна "Сарсыардаагы саһарда" чэйдэр Кыһыл көмүс мэтээлинэн бэлиэтэнилэр; "Профмед" -тыа сириг оскуолатыгар үөрэнээччи идэ иннинэ бэлэмнээһин өрөспүүбүлүкэтээҕи инноваци-

оннай бырайыак көмүскэнэн, бу хайыскаҕа үлэ саҕаланна; Быйыл "Лучшее учебно-производственное хозяйство в растениеводстве" куюнурус Кыайылааһын буоллубут. Сыл түмүгүнэн Чурапчы улуунун агрооскуолаларыгар "Быйан-2023" номинация кыайылааһынан табыстыбыт.

2019-2024 сылларга оскуола үлэтигэр-хамнааһыгар бэлиэ суолу хаалларбыт сүрүн хайыскаларбыт үбүлүөйдээх күнэригэр аныкмыт гинигэлэри таһаардыбыт. 2022с. нуучча тылын уонна литературатын дириҥтэн үөрэтэр кылаас аһыллан үлэлээбитэ 45 сылын бэлиэтээбиттэ. Ол бэлиэ күнгэ анаан, "Друзья мои, прекрасен наш союз" дьоммут киингэ тахсыбыта.

2001 с. тыа сириг оҕолорун эмчит уустук идэтигэр туһаайан, дириҥтэн үөрэтэр сылтан медицинскэй наука доктор, профессор К.Г. Башарин көбүлүбүлүбүт. Медицина институтун Ачыгыт медицина академиятын филиала аһылдыбыта. Медико-биологическай кылаас тэриллэн үлэлээбитэ. Филиал 2021с. сүүрбэ сыллаах үбүлүөйүн бэлиэтээбиттэ. Бу сыллар ситиһиллэрин, үлэтин түмүн, "Школьная дорога. Ведущая к клятве Гипократа" киингэ бэчээттэммитэ. Медицинскэй кылаас үөрэнээччилэриттэн 100-тэн таһаа быраас, 60-тан таһа орто анал идэлээх эмчиттэр табыстылар.

Профессор Г.П. Башарин аатын үйэтигэр сылантан, 1993 сыллаахха төрөппүт уола профессор, медицинскэй наука доктор К.Г. Башарин, киингэ, профессор, филологическай наука доктор З.К. Башарина көбүлүбүлүбүт. "Башарин аадыылары" научнай-практическай кэмпиринсыйы ыһтылар. Аадыы үбүлүөйдээх 30 сылын "Дьингээх кэрэ — наукаҕа" киингэ тахсыбыта.

Оскуола түмэлэ 1984с. тэриллибитэ, билигин кизг далааһынаахтык, байытыла турарынан, кизн туттабыт. Устуонсардар көмөлөрүнэн, граннарыннан аныгы тэриллэринэн балай да хаачылына. «Виртуальная Якутия» ситимгэ киирэн, өрөспүүбүлүкэ олохтоохторо көрөр кыахтанылар.

Медицина хайыскатын кэргэн, 2020с. Дьоккуускайдаагы медицина кэлэһитигэр оҕолор анал куюруска үөрэнн, 3-с разрядтаах «Младшая медицинская сестра» идэҕэ федеральнай таһымнаах сибидиэтэлкитибэни ылаллар. 2018с. үөрэнээччилэрит «Молодые профессионалы» Аан дойдутаагы, Арасыйытаагы чемпионаттарга медицина араас хайыскалар ситиһилээхтик кытталлар, кыайылаах, призер аатын сүктүлэр. «Звукорежиссура», «Проектирование интерфейсов» компетенцияларга эмиз улахан, дьоммут ситиһиллэрдээхтэ. Бу идээ туһаайар үлэтигэр улуустун уонна нэһилиэкпит туһааннаах тэриглэлэр, АГАТУ, Дьоккуускайдаагы тыа хаһаайыстыбатын техникумун преподавателлэрэ төһүү буолаллар. Итини тэҥэ олону идээ туһаайыга Новосибирскай Агротехнологическай университет саҕалаабыт сана «Агротри» бэстибээлгэр биһиги оскуолабыт үөрэнээччилэрэ эмиз бэрт ситиһилээхтик кыттан кыайылааһынан тахсаллар.

Биһиги оскуолаҕа агропрофилированной үлэ 2005 сылтан киирбитэ. 2021 сылтан бизэ араас от чэйн оҕоробут. Чэй састаабын ааптара маастар-технолог С.Н.Ваишева. Бэйэ от чэйн оҕорууга биһиги Дьоккуускайдаагы АГАТУ профессора, тыа хаһаайыстыбатын наукатын доктор К.М. Степанов кытта биһиргэ үлэлибит. Практическай илии үлэтин науканы кытта ситимнибит. Тыа хаһаайыстыбатын түргэнник ситэр салаатынан дьарыктанабыт. Бу үлэҕэ сайынны оҕолор производственной биригээдэлэрэ үлэлир. Сайынны, иккис ыйга, оҕолор 100 күһү, 50-ча куюлуугу көрөдөр. «Смарт-агро среда в условиях сельской школы» бырайыагынан «Өйдөөх тэпийиссэн» тутан, ыам ыйыгар оҕолорго сибидиэт оҕуруот аһын ситэбит. Хас биһиргэ кылаас тустаах агро-бырайыактаах, онно оҕолор билигин кэм тыа сириг сатабылларыгар үөрэнэллэр: түнүккэ микрозелени үүнэрэллэр, инкубатордунан чопууска, кую оҕотун таһааран атыылылар, туюлпан олордон, хаардаах кэмгэ сайынны санаталлар. Нэһилиэк күнлэрин бады-

гын үөрэтэллэр. Уоҕурдуулары бэлэмнииллэр. Сайынны үлэ түмүгүнэн оҕолор научнай-чинчийэр үлэни оҕороллор, араас таһымнаах НПК-га кытталлар. Сыллата 3 туюнна курдук оҕуруот аһын арааһын куюлабыт. 2021с. -7,9 сэнтинир, 2022с. -8 сэнтинир, 2023с. -9 сэнтинир ынах сүөһү, сибининнэ уонна күс этин оҕорон таһаарыт. Учууталлар куюнуустарга көхтөөхтүк кытталлар, үлэ уопутун тараталлар. 2020с. А.Г. Борисов өрөспүүбүлүкэтээҕи "Эбии үөрэхтээһин бастык үһү-йааччыта", улууска эдэр учууталлар куюнуустарыгар обществознание учуутала А.А. Гуляева "Мастер ИКТ" номинация хаһаайына, "Метотур-2023" "Ситис" учууталлар хамаандалара Мугутуур кыайылааһынан, Н.П.Сивцева "Сердце отдаю детям" кылаас салайааччыларын куюнуустарыгар "Генератор идей" номинация, А.Д.Трофимова "Навигаторы детства" өрөспүүбүлүкэтээҕи куюнууска 1-кы истиэлэннээх дипломунан, эдэр учууталлар куюнуустарыгар З.П. Дьячковская естественнэй цикл кыайылааһынан ааттанылар.

Оскуолабытыгар дириҥ биллээх, үлэлэригэр бэринилээх учууталлар, үһүйааччылар, тренердэр оҕолору үөрэххэ-билигэ көбүлэн, эт-хаан өттүнэн сайыннаан, үөрэнээччилэригэр Арасыйыа, өрөспүүбүлүкэ таһымнаах куюнуустарга, бэстибээлгэ олус ситиһилээхтик кытталлар, оскуолаларын аатын чистээхтик ааттаталлар.

Профессор Г.П. Башарин аатынан Сыланг орто оскуолатын ситиһилээх үлэтигэр бэтирэн учууталларбыт: Макарова М.П., Яковлева Е.А., Велеева А.Е., Лутинова С.Г., Максимова Д.И., Дружинина В.В., эдэр коллегалар Макарова Е.Г., Сивцева Н.П., Гладкина Ю.Ф., Гуляева А.А. үтүө суоһастаах үлэлэрэ төһүү күүс буолар.

Бу ааспыт бизэ сылга оскуола салалтата саха саарынын, профессор Г.П. Башарин аатын үрдүктүк тутан, сирдэйт суусу оҕостон, билигин сайдылаах үйэ таһымнаах ситиһилээх уонна оскуола баай үгэстэригэр олохуран, таһаарылаахтык үлэлээн-хамсаан кыла.

ҮЛЭТТЭН ДЬОЛЛОНОН

Үлэ чулуулара. 30-тан тахса сыл идэтигэр бэриниилээхтик үлэлиин сылдыар биэлсэр Лена Неустроева туһунан билиһиннэрэбит.

Людмила ГОРОХОВА

Тыа сиригэр эмчит үлэтэ диэн - сүрдээх ыарахан, эппистинэстээх үлэ. Оттон суһал көмө биэлсэрэ, ким ыалдьан ыгырда да, түүнү-күнүһү, өрөбүлү, бырааһынныгы аах-сыбакка, дьон туһугар туһааннаах үлэтин толорор. Улуус-путугар биир оннук киһинэн Лена Неустроева буолар. Кини идэтинэн 30-тан тахса сыл бэриниилээхтик үлэлээн кэллэ. Салгыы кинилиин сөһүргэстибит.

буолан, хайдах үлэлиингит?

●●● Лена Ивановна, ааҕааччыларбыгыгар бастаан бэйэҥ тускунан билиһиннэрэ түэ эрэ.

●●● Мин Чурапчыга күн сиригэр көрбүтүм. 1987 сыллаахха Кытаанах орто оскуолатын бүтэрэн, Дьоккуускайдааҕы медицинискеҕа үөрэнэ киирбитим. 1990 сыллаахха үөрэхпин бүтэрэн, баҕа өттүбүнэн, Амма оройуонугар Амма-Наахара участкааҕы балыһатыгар вызовой биэлсэринэн икки сыл үлэлээбитим. Онтон 1992 сыллаахха дойдубар Чурапчыга кэлэн, суһал көмө отделение-тыгар үлэҕэ киирэн, күн бүгүнүгэ днэри үлэлиин сылдыабын. Аан бастаан кэлэрбэр отделение гараас аҕаарыгар ыарахан усулуобуйага үлэлиин олоҕор. Онтон эртэ амбулатория дьыһтыгэр үлэлээбиппит. 2003 сыллаахха санга таас балыһа тутулан, усулуобуйа биллэ түпсүбүтэ. Быйыл санга куорпус үлэҕэ киирэн, сабыс-саҥа кизин-куонг, дьуһуурустуба мас-сымыната туар сиббэһэ гараастаах, бары өтгүнэн толору хааччыллылаах дьыһа көһөрү үөрэ-көтө сылдыабыт.

●●● Суһал көмө отделение-тыгар күн бүгүн хаһыа

тымырҕа укуол туруора үөрэммитим. Ол барыта кыһаллалтан. Ыарыыта бэргээтэбинэ, суһал көмө наада буолар. Эмп кээмэйин, төһөнү холбоон, булжуулан эмтиирбин билэр этим. Эбэм барахсан тымырҕа укуол ылан быдан чэпчирэ. Ол иһин киниэхэ көмөлөһөрү уонна түргэнник үлэһит буолаары, бу идэбин талбытым. Үөрэхпин бүтэрэн, үлэһит буолбуппар эбэм үөрүүтэ хуҥура суох этэ.

Онон биэлсэр үөрэхтэр киириэхпиттэн идэбин сөпкө талбыппын диэн санаа киирбитэ. Ол көмтөн ыла, 34-с сылбын биэлсэринэн үлэлиин сылдыабын. Хас бириднн үлэ күнэ хайдах аһара, туох куутэра биллэбэт. Куруук бүргэс үрдүгэр сылдыар курдуккун. Үлэбин, кэлэктиппин олус сөбүлүүбүн. уопускааттан ахтан тахсабын.

●●● Биэлсэр тугу сатыахтааһый? Хайдах хаачыстыбалардаах буолуохтааһый?

●●● Үлэм олус эппистинэстээх уонна түбүктээх, үтүс мыраны-сылбаны, билиини-көрүүнү, түргэн быһаарынылаах тутунууну эрэйэр. Манна туһуурдаах, араас түбүктэҕэ ой-санаа өтгүнэн бэлэмнээх эр дьон тулуйан үлэлиир. Дьыһ - уот, оҕо - уруу иккис былаанга хаалыан сөп. Сорох ардыгар күн өрүү - өрүү, суукка устата дьуһуурустубага үлэлээһин баар буолааччы. Дьуһуурустубага сылдыан баран аны ысыэдтарга барыы элбэх буолар. Ыарыһахтары Майа, Дьоккуускай балыһаларыгар илдьэн - аҕалыы, медик суох нэһиликтэригэр вызовка барыы, ыарахан ыарыһахтары балыһага аҕалыы - билигин отделениебыт үлэтэ.

Билигин, суһал көмө үлэһиттэрэ, кэмтитэн кэмтигэр теоретическай-практическай үөрэх-

тэри, сэмизээрдэри, тургутан көрүүлэри ааһабыт. Ыксаллаах быһыыга - майгыга бастагы медицинскай көмөнү онгорууга билибитин чингэтэбит. Бу үөрэхтэри Дьоккуускай куорат суһал көмө ыстаансыа, катастрофа медицинатын быраастара ыстаталлар. Онон куруук бэйэбит билибитин кэпсэтэ, санга технологиялары баһымылы, сайда турабыт.

●●● Биэлсэр уонна быраас идэлэринэн тугунаан уратылаһалларый?

●●● Билигин бырааска «уна илии» буолабыт. Аан маннай, ыарыһаха биэлсэр тийэр. Кини түргэн туттууттан, быһаарыытыттан, бастагы көмөнү сөпкө онгортон, бастагы барыллаан диагноһун туруоран, быраас эппистинэһигэр туттарыттан ыарыһах доруобуйата, олоҕо тутулуктанар.

●●● Үлэбэр туох олохсуйбут үгэстээххиний?

●●● - Бити-билгэни тутуһа сатаабалпын. Тоҕо диэтэххэ, ыарыы да, түбүктэ да кимтэн да ыйыппат. Ол эрэри ханнык баҕарар түгэһтэ холку буолуохтаахпын, дьонго эрэл, барыта этэһигэ буолуо диэн санааны тэридизэхтээхпин. Бэйэм бэйэбэр оҕо эрдэхпиттэн илдьэ сылдыар итэһэлбинэн сизппэр эбэтэр суумкабар хатырык укта сылдыабын, туһалыыр.

●●● Үлэлээбит кэмнэргит устата өйдөөн хаалбыт түгэһигит?

●●● - Ыарыыга ыллараан, көхсө кыараан сытар киһиэхэ суһал көмө үлэһиттэрэ төһөлөөх кэтэһинилээх дьон буолуой? Үлэлиир сылларбар түбэспит түгэһинэрим үгүстэр. Кутталлаах, ыарахан, күлүүлээх да түгэһнэр элбэхтэр. Күлүүлээби аҕыннаха, олус үчүгэй, элбэх билиһини бизэрибт акушерство предме-

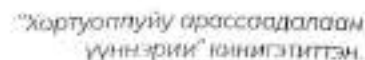
түн преподавателе Анжелика Константиновна хас диэксийэ ахсын хатылыыр этэ: «Эһиги дэриэбинэҕэ үлэлиин барыаххыт. Суумкаҕытын уура да иликкитинэ, дьахтар төрүү кириэһэр. Онон дьахтары этэһигэ төрөтөргө барытын үчүгэйдик үөрэтэн, бэлэм буолуохтааххыт», - дириэ. Аан маннайгы күммэр оруобуна оннук буолбута. Амма - Наахара - оройуон кииниттэн 90 км ыраах туар сир, суол кыһаҕа. Слэс, муус устар ортото, эдэр дьахтар бэһис оҕотун төрүү киирбитэ. Мин онно олох кэннигэр туран, кутталбыттан күүскэ ытаабыппын өйдүүбүн. Сизэстэрэм: «Кэбис, ытаама, көмөлөөн төрөтүһүтү», - диэн минигин уоскутан, дьахтарбытын этэһигэ төрөппүтүт.

Бу түгэһнэр барыта эн дууһаҕынан, сүрэххинэн киирэн аһар буолан өйгөр - санааҕар куруук бааллар. Эмискэ ылдыбыт, оһолломмут киһи балыһа туһунан маннайгы өйдөбүлү суһал көмө үлэһиттэриттэн, киилэр хайдах ыарыһаха сыһыаннаһаларыттан, эмтииллэриттэн, билиилэриттэн-көрүүлэриттэн ылар. Ол иһин «Суһал көмө үлэтэ - балыһа сизэркитэ буолар» диэн мэтнэбэр эппэттэр.

Лена Ивановна өр сыллаах, сыралаах үлэтэ сыаналанан, Саха Өрөспүүбүлүкэтин, Арасмыйа доруобуйа харыстабылыгар туйгуна бочуоттаах бэллэлэринэн наҕараадаламмыта. 2023 сыл түмүгүнэн «Доруобуйа харыстабылын бастын үлэһитэ» аат хаһаайынынан буолбута. Киниэхэ эппистинэстээх үлэтигэр өссө үрдүк ситиһинилэри, дьон-сэргэ махталын, билиһинитин ыла турдун, тус олоҕор дьолу-соргуну, үтүс үөрүүнү, этэһигэ буолууну баҕарабын.

Суһал көмө отделениетын кэлэктибэ.

[illegible]

«Сканворд: тэрийээмчи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалым сканворд 3» ылыпынна
Хайһыат 12 нүмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ: **Туруору**, сэнээбиккиттэн, иэс, Сэһэн,
итэҕэс, экирэттэй, иилэн, кээмэй, Рим, ийээ, Индира, КТ, бэл, сээллээх, мэнник, **Сыгыары**, хорообор,
бэрэбинэ, ньыр, инки, сигизына, ирээтэ, иис, иэмэ, Төтүм, киниттэйи, этик, нэм, нэс, ириэн,
Эрдэлиир, ос, Мааһа

